

Dierenarts slaat door in zucht naar minder

Dierenartsen en veehouders zijn opvallend optimistisch wanneer zij in november 2010 tekenen voor de halvering van het antibioticumgebruik. Veel te optimistisch, zo blijkt uit berekeningen van V-focus. Een reductie van 'slechts' 30 procent is het hoogst haalbare in 2013, zo blijkt uit schattingen op basis van de dierziektensituatie in 2013 en de mogelijkheden voor alternatieven. Dierenartsen kregen een onevenredig grote rol toebedeeld in de 'zucht naar minder'. Wellicht vanwege het feit dat de apotheek van de dierenarts inzet is van 'het spel'. Als het doel niet wordt gehaald, wordt de dierenarts zijn apotheek ontnomen. Van andere partijen vroeg de politiek (nog) geen 'onderpand'.

Frank de Vries

Foto's: Twan Wiermans

het boerenbedrijf. Terwijl uit diverse onderzoeken (AgriDirect) blijkt dat de veevoorlichter als belangrijkste adviseur wordt gezien door de boer. Henk Flipsen, voorzitter van Nevedi: "We hebben in een briefing onze leden opgeroepen zich helemaal niet te bemoeien met antibiotica: dat is het ding van de dierenartsen." Flipsen vindt het vervelend voor de dierenartsen dat hun apotheek op het spel staat, maar kan daar niets mee. "Dierenartsen maken zich ook niet druk over de sterk gestegen grondstofprijzen van onze leden." Dan de dierenarts: hij is zich bewust van zijn zware taak. Dierenartsenorganisatie KNMvD kwam al met initiatieven als een autoriteit diergeneesmiddelen, die toezicht moet gaan houden op het gebruik, en de centrale benchmarkdatabase VetCis. Het lijkt logisch dat dierenartsen zich zo hard inzetten voor de verlaging van de antibioticumberg, hún apotheek staat immers op het spel. Ludo Hellebrekers, voorzitter van de KNMvD, onderschrijft dat de dierenartsen onevenredig zwaar onder vuur liggen in de maatschappelijke opinie. Hij vindt dit niet terecht; het halen van het doel is een verantwoordelijkheid van meerdere partijen.

Halvering gebruik niet haalbaar

Hellebrekers vreest dat 50 procent reductie in 2013 heel lastig wordt. "Het zal niet voor alle diersectoren even goed haalbaar zijn." Hij zegt de doelen te hebben ondertekend "onder druk van de politiek en de maatschappij". Zwanenburg ziet het doel als haalbaar en vertrouwt op de expertise van de dierenarts en de houding van de veehouders, al denkt hij dat de ziektedruk op de varkensbedrijven niet zal afnemen. Flipsen van Nevedi wil zich niet verbinden aan "die procenten". "Realisme geeft aan dat je een gezonde twijfel moet hebben over de haalbaarheid van het doel." Verder geeft Flipsen aan dat door de slechte situatie in de varkenssector een boer vaker kiest voor goedkope voeders en niet voor betere, duurere voeders waarbij doorgaans minder antibiotica nodig zijn."

Meetlat nog niet beschikbaar

Tot nu wordt het antibioticagebruik geregistreerd in kilo's werkzame stof. Volgens de vereniging van fabrikanten en importeurs van diergeneesmiddelen (FIDIN) werd in 2010 een reductie in kilo's van ruim 12 procent bereikt ten opzichte van normjaar 2009. Of dit mooie resultaat blijft staan is zeer de vraag, aangezien vrijwel iedereen erkent dat kilo's geen representatieve maat zijn voor het meten van de antibioticareductie. Dat komt doordat je bij het ene product meer nodig hebt voor een behandeling en langer moet doseren dan bij het andere product. De dierdagdosering is volgens wetenschappers een betere maat. Een dierdag-

Gebruik antibiotica in Europa en Nederland

In Europa gaat per jaar voor 4,2 miljard euro aan diergeneesmiddelen om. Daarvan is zo'n 21 procent antibiotica. In Nederland wordt jaarlijks voor circa 270 miljoen euro aan diergeneesmiddelen toegepast. Daarvan is eenderde antibiotica (93 miljoen euro). In kilo's werd er in het referentiejaar 2009 518.000 kg werkzame stof verbruikt. Daarvan was 51 procent tetracyclines, 17 procent penicillines/cephalosporines, 17 procent trimethoprim/sulfa's en 10 procent macroliden. Op basis van schattingen van diverse veterinaire deskundigen wordt 60 procent van deze antibiotica-kilo's ingezet bij varkens, 20 procent verdwijnt in kalveren, 10 procent in koeien en 10 procent in kippen (vooral vleeskippen).

dosering (DDD) van 10 betekent dat ieder dier op dat bedrijf gemiddeld tien dagen per jaar antibiotica kreeg toegediend. De dierdagdosering maakt het tevens mogelijk om verschillende werkzame stoffen bij elkaar op te tellen. "De overheid wil gebruik maken van de dierdagdoseringen bij haar toetsing", zegt onderzoeker Nico Bondt van het LEI in Wageningen, die in opdracht van de overheid onderzoek deed naar het reductiebeleid.

Rundvee: 10 procent reductie

De meeste antibiotica in de melkveehouderij worden ingezet als droogzetter, zo blijkt uit diverse onderzoeken en inventarisaties (zie tabel 1). Volgens de Gezondheidsdienst voor Dieren zet ongeveer 11 procent van de melkveeouders zijn koeien selectief droog met antibiotica. 2 procent gebruikt in het geheel geen droogzetters, aldus rundveedierenarts Richard Olde Riekerink. Op 87 procent van de bedrijven worden alle koeien dus droog gezet met antibiotica. Dit jaar start Olde Riekerink een proef op ruim honderd melkveebedrijven voor het selectief droogzetten van koeien. "We hopen tegen het einde van 2011 zicht te hebben op de resultaten. Het kan zomaar zo zijn dat we selectief droogzetten blijven afraden. We hebben geen goede selectiecriteria voor selectief droogzetten en het blijkt maar al te vaak dat het meer klinische mastitis in de lactatie oplevert."

Ook op het terrein van mastitis hoeven we niet op veel vooruitgang te rekenen. Het Oier Gezondheids Centrum Nederland sleurde vijf jaar hard aan het verbeteren van de uiergezondheid, maar de doelstelling van 10 procent minder mastitis werd bij lange na niet gehaald. Jaarlijks krijgt volgens de diverse inventarisaties 25 tot 30 procent

'Boeren gaan de reductiedoelen halen.' Dit is een keiharde uitspraak van Wyno Zwanenburg, voorzitter van de vakbond van varkenshouders NVV. "De rol van de dierenarts als poortwachter is een juiste. Zij hebben ervoor doorgeleerd en de boeren niet!" Ook LTO-bestuurder Toon van Hoof staat achter een reductie van 50 procent. "Wij hebben daar immers voor getekend." Van Hoof legt net als zijn collega Zwanenburg een grote verantwoordelijkheid bij de dierenarts. De veevoeradviseurs zijn opvallend rustig; bij de voederindustrie zijn er vrijwel geen projecten te bespeuren die moeten zorgen voor een antibioticareductie op

Tabel 1

Melkkoeien

Melkkoeien	% gebruikt *)	Aandoening	Toepassing (%) **)	Dagdoseringen 2009 *)	Streefwaarde 2013	Inschatting V-focus 2013
tetra	38	Droogzetters	40	2,3	1,2	1,8
penicilline	18	Mastitis	20	1,2	0,6	1,2
trim/sulfa	17	Klauwproblemen	20	1,2	0,6	1,2
combi's	17	Geslachtsapparaat	20	1,2	0,6	1,0
Totaal				5,8	2,9	5,2

*) Bronnen: MARAN 2009 | **) Bronnen: ULP Dierenartsen in 'Veehouder en Dierenarts' mei 2011

Reductie -10%

van de koeien mastitis. Er werd een enkel procentje vooruitgang geboekt. We mogen dan ook niet verwachten dat dit de komende jaren anders zal zijn.

Dan naar de klauwen. Omdat harde cijfers ontbreken, leggen klauwverzorgers de aangetroffen aandoeningen sinds dit jaar op grote schaal vast voor het landelijke project 'Grip op Klauwen'. Uit de eerste cijfers blijkt dat bij ruim 70 procent van de bekapte koeien minimaal één klauwaandoening wordt aangetroffen. "Onderzoek in diverse landen om ons heen laten nog geen trends tot verbetering zien", aldus Wijbrand Ouweltjes, onderzoeker bij Wageningen UR Livestock Research. Ten slotte de vruchtbaarheid: ook hier is al enige jaren sprake van een stabiele situatie op de bedrijven, zo melden dierenartsen. De voornaamste aandoening betreft hier baarmoederontsteking na het afkalven. Hiertegen worden zo'n 10 à 15 procent van de melkkoeien na het afkalven behandeld. Verder zijn er behandelingen tegen witvuilen en pyometra-koeien. Die ziektes zien dierenartsen niet dalen de komende jaren.

Op basis van de ingeschatte dierziektenstatus in 2013 kunnen we hier geen halvering in het antibi-

oticagebruik verwachten, maar hooguit een procent of tien.

Varkens: snel verbetering op deelgebieden

Frans Dirven, dierenarts van de Lintjeshof, ziet de laatste jaren op de biggenbatterij geen duidelijke verbetering in het aantal gevallen van maagdarmproblemen. En voor deze aandoeningen wordt een relatief 'grote hap' dagdoseringen ingezet. Hij verwacht de komende tijd geen grote verbetering. Op de biggenbatterijen ziet hij zelfs een toename van problemen aan luchtwegen en maagdarmkanaal. Bij oudere varkens ziet hij wel een duidelijke daling van het aantal luchtweginfecties. Dat komt, aldus Dirven, vooral doordat veehouders meer gaan vaccineren en ook hun management en klimaat verbeteren. Het all-in-all-out-systeem is daarbij ook zeer behulpzaam.

Volgens varkensdierenarts Manon Houben van PorQ is de halvering van het aantal dagdoseringen een hele uitdaging. "Vaak is de productie op de bedrijven hard gegroeid de laatste jaren. Daardoor ontstaat ruimtegebrek in de stal. Dat leidt tot overbezetting en geen ruimte voor een sanitaire leegstand, met name bij de gespeende biggen. Om deze problemen op te lossen, is gewoonweg meer ruimte nodig in de stal." Maar het verkrijgen van een bouwvergunning kost tegenwoordig soms wel acht jaar. Dat gaat dus niet meer lukken voor 2013. Uit diverse 'antibioticaprojecten' blijkt dat het zelfs de meest gemotiveerde varkenshouders met de hoogste mate van bedrijfsbegeleiding, moeite kost om het antibioticumverbruik te verlagen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het project Antibioticavrije ketens. Programmaleider Lenie Kleinholkenborg zegt dat in de proef op tien vleesvarkensbedrijven wel reductie is geboekt, maar dat "we er beslist nog niet zijn". Het in 2010 gestarte project Zicht op gezonde Dieren maakt eveneens nog geen melding van een grote vooruitgang. Een woordvoeder laat weten dat dit najaar de eerste ruwe resultaten worden verwacht. Wanneer deze gemotiveerde projectbedrijven het al bijzonder moeilijk vinden om het gebruik te halveren, dan mag je

Tabel 2

Zeugen met (gespeende) biggen

Zeugen met biggen	% gebruikt	Aandoening	Toepassing (%)	Dagdoseringen 2009	Streefwaarde 2013	Inschatting V-focus 2013
tetra	40	Darmaandoeningen (Coli en Clostridium)	60	15	7,5	11
trim/sulfa	22	Gewrichtsaandoeningen (Streptococci suis)	25	6	3	4,5
penicillines	21	Luchtweginfecties zeug/big	5	1	0,5	0,8
rest	16	Kreupelheden zeug	5	1	0,5	1
		Baarmoederaandoeningen zeug	5	1	0,5	0,5
Totaal				25	12,5	17,8

Reductie -29%

niet aannemen dat de vele 'gewone' varkenshouders en pluimveehouders de klus zonder die extra begeleiding ook wel zullen klaren. Een procent of dertig reductie is naar schatting het maximaal haalbare.

Volgens varkensspecialist Theo Geudeke van de Gezondheidsdienst voor Dieren zijn kreupelheden bij zeugen een vrij constant probleem. Die aandoeningen zijn vooral gerelateerd aan vloerqualiteit en genetica en niet aan specifieke infecties. Ook aanpassingen in het voer willen wel eens tot verbetering leiden. Geudeke constateert dat het antibioticagebruik tegen baarmoederontsteking meestal wel voorkomen kan worden. "De meeste zeugen herstellen prima uit zichzelf na het werpen." Omdat deze aandoening relatief weinig voorkomt bij zeugen, zal de reductie hier in kwantitatieve zin gering zijn.

Vleeskuikens: blijft lastig verhaal

Volgens pluimveedierenarts Teun Fabri van de Gezondheidsdienst voor Dieren is er in de afgelopen drie jaar weinig veranderd in de diergezondheidsstatus van de vleeskuikensector. Hij ziet wel een lichte verschuiving naar meer darmproblemen. "We mogen hieruit de conclusie trekken dat op een termijn van twee jaar de diverse ziektes niet drastisch zullen teruglopen." Ook Arthur Slaats, dierenarts van Pluimveepraktijk Zuid-Nederland, ziet de ziektes bij de vleeskuikens niet afnemen. In nichemarkten zoals Beter Kip en

Volwaard ziet hij wel een betere diergezondheid. Wat betreft de luchtweginfecties ziet hij de afgelopen paar jaar juist meer problemen met ILT-infecties; die blijven doorsluimeren. IB en ILT blijven ook in omvang gelijk. Bij de problematiek in de opvang ziet hij heel langzaam een verbetering. Het duurt volgens Slaats echter nog zeker vijf jaar voordat we de ziektes in die eerste levensweek goed onder de knie hebben. "Voor een echte omslag in diergezondheid is een langzamere groeiende kip nodig", denkt Slaats. Ook binnen het project antibioticavrije ketens is

Tabel 3

Vleesvarkens

Vleesvarkens	% gebruikt	Aandoening	Toepassing (%)	Dagdoseringen 2009	Streefwaarde 2013	Inschatting V-focus 2013
tetra	70	Infecties maagdarmkanaal	45	7	3,5	5
macrolides	13	Infecties respiratieapparaat	40	6,5	3	5
rest	17	Kreupelheden/streptococci	15	2,5	1	2
Totaal				16	8	12

Reductie -25%

Tabel 4

Vleeskuikens

Vleeskuikens	% gebruikt	Aandoening	Toepassing (%)	Dagdoseringen 2009	Streefwaarde 2013	Inschatting V-focus 2013
tetra	15	Maagdarmstoornissen (Entero, Clostridium)	35	12	6	9
penicillines	39	Luchtweginfecties (IB, coli)	25	9	4,5	7
rest	44	Bewegingsapparaat	13	5	2,5	4
		Opvang kuikens 1ste levensweek	20	8	4	5
		Diversen	7	3	1,5	2
		Totaal		37	18,5	27

nog geen sprake van een forse antibioticareductie. Programmaleider Lenie Kleinholkenborg zegt dat de proef met vleeskippen nog helemaal in de kinderschoenen staat. Dat komt, aldus Kleinholkenborg, vanwege de complexiteit van de materie en veel 'binnenvliegende' ziektes. Het zal nog veel inspanningen vergen om een reductie van 25 tot 30 procent te realiseren voor 2014.

Vleeskalveren: infectiedruk blijft hoog

Jan Glas, kalverdierenarts in Diever, ziet het aantal luchtwegproblemen in de kalverstallen niet dalen. En dat terwijl de aandacht voor ventilatie sterk is verbeterd en de stallen steeds beter worden gebouwd. Die maatregelen vertalen zich niet in een betere gezondheid van de luchtwegen. Glas denkt dat de vele verschillende herkomstbedrijven hier debet aan zijn. Op de rosébedrijven ziet hij zelfs een toename van IB-problemen die worden gevolgd door pasteurella-infecties. En die moeten vervolgens worden bestreden met antibiotica. Glas ziet wel enige verschuivingen: minder maagdarminfecties (met name als beter voer wordt gegeven), minder clostridium, maar meer gewrichtsproblemen. De praktijkervaringen van Glas worden bevestigd door het wetenschappelijke onderzoek dat het ministerie van EL&I jaarlijks laat uitvoeren naar 'de staat van het dier'. Bij vleeskalveren wordt de infectiedruk op bedrijfs-

niveau (diarree, luchtwegen) genoemd als belangrijk punt van kritiek. EL&I constateert net als Glas dat er in deze geen duidelijke ontwikkelingen in positieve of negatieve zin zijn waar te nemen. Er lopen verschillende initiatieven om het verbruik naar beneden te krijgen. Farmaceuten Pfizer en Intervet zijn bijvoorbeeld bezig met een proef waarin ze 100.000 kalveren vaccineren tegen longaandoeningen. De proef wordt door het Productschap Vee en Vlees begeleid. Henk Bekman, sectorcoördinator bij het PVV, zegt dat de resultaten van deze proef over anderhalf jaar worden verwacht. Hij vindt de 50 procent reductie heel erg ambitieus. Samenvattend wordt het halveren van het antibioticumgebruik in de kalversector in 2013 als niet realistisch gezien. Ook hier lijkt 25 tot 30 procent het maximaal haalbare.

Slotconclusies

Wanneer we de prestaties van de verschillende sectoren bij elkaar optellen, en ervan uitgaan dat 60 procent van de antibioticumberg verdwijnt in de varkenshouderij (zie kader 'Gebruik antibiotica in EU en Nederland') dan komen we uit op een sectorbrede reductie van zo'n 30 procent in 2013. Deze reductie is alleen haalbaar als er maximaal wordt samengewerkt tussen de veehouder en alle adviseurs op het veehouderijbedrijf. Dat laatste is op dit moment nog niet het geval.

Tabel 5

Vleeskalveren

Vleeskalveren	% gebruikt	Aandoening	Toepassing (%)	Dagdoseringen 2009	Streefwaarde 2013	Inschatting V-focus 2013
tetra	49	Ademhalingsproblemen	50	15	7,5	11
trim/sulfa	10	Maagdarmproblemen	50	15	7,5	10
penicillines	20	Totaal		30	15	21
fluoroq./cephalo	2,6					
rest	18,4					